

1507, 858,

348/37 2000

Популярна виховна бібліотека „Рідної Школи“. Випуск ч. 4.

ЯРОСЛАВ КУЗЬМІВ

„ТРОХИ СЕРЦЯ - ТРОХИ НЕБА“

(Про дігочі садки на селі в часі пільних робіт).

Ціна 10 сот.

Л Ъ В І В

1 9 3 6.

Накладом Повітового Союзу Кружків Р. Ш. у Львові.

Популярна виховна бібліотека „Рідної Школи“. Випуск ч. 4.

ЯРОСЛАВ КУЗЬМІВ

„ТРОХИ СЕРЦЯ - ТРОХИ НЕБА“

(Про діточі садки на селі в часі пільних робіт).

Ціна 10 сот.

Л Ь В І В

1 9 3 6.

Накладом Повітового Союзу Кружків Р. Ш. у Львові.

I-600.998/4

Передрук з журналу „Рідна Школа“.

I 507.858

„...Як побачу
малого хлопчика в селі:
мов одірвалось од гіллі,
одно-однісеньке під тином
сидить собі в старій ряднині —
мені здається, що це я,
що це-ж та молодість моя.
Мені здається, що ніколи
воно не бачитиме волі,
святої воленьки! що так
даремне, марне пролетять
його найкращі літа,
що він не знатиме, де дітись
на цім широкім вольнім світі...“

Так писав колись найбільший син України, Тарас Шевченко, коли згадував свою молодість, свої діточі літа, коли згадував, як то він утікав з тієї хати, що її не міг назвати раєм, блукав по світу і „шукав людей, щоб добру навчали“. Шевченко застерігається, що йому не жалко його молодости, а проте... скільки разів побачив опущену самотню дитину, жаль стискав його серце, що тих самотніх дітей так багато, що про них так мало дбають. Їх найкращі літа, літа розвитку сил, тіла й духа, проходять марне, невикористані, і дозріваючи вони входять в життя не такими, якими вони могли би бути, коли про них більше дбали би, коли їх краще виховували би.

З того часу чимало змінилося у нас на краще, але все ж таки не так знов дуже, коли одна сільська дівчина, як її запитати чим вона хотіла би бути, відповіла без вагання, що коровою, бо... в дома про корову більше дбають ніж про неї. Певне, не всім дітям так зле, як тому хлопчикові, що про него згадує Шевченко, як тій дівчині, що не знала де дітися на широкому світі тай воліла би бути в своїх батьків не їх дитиною, але... коровою. А проте залишається правдою, що в нас на загал покищо за мало дбають про дітей, про їх виховання і підготовання до життя.

Тимчасом скрізь по других країнах і в нас сьогодні говорять про те, що майбутнє народу саме в його дітях, в його молоді, що вона — ця молодь — це найбільший скарб народу, що яка ця молодь, такий буде нарід. І може не слушно?! Чейже молодь, це неначе те зерно, що його з весною рільник кидає в ріллю і леліє думку-надію, що підуть дощі, що блисне й пригріє сонінько і зерно пустить прозябці, зросте, дозріє і видасть плоди. Але всі знаємо, як то дбайливо заходиться коло тієї праці рільник. Заздалегідь підготовляє і вправляє ріллю; добирає зерно, але саме здорове, повне, добірне і не кидає його колибудь у землю, тільки підбирає підхожий час, а як усе вже до засіву готове, виходить у поле і з Богом починає свою працю. Старанно загортає — скородить землю, просить з неба дощу і сонця, а коли воно вже підросте, так очищує поле з хабаззя; ба, декуди навіть пересаджують молоді рослинки і тоді ще кра-

щі й багатші дістають плоди. Гей, кільки то старань, заходу і праці заки зо зерна хліб новий буде. А все таки шукають нових способів, розвідують, слухають рефератів, читають статті в часописах і книжки про те, як краще сіяти, як доцільніше заходитися коло зерна, щоби воно видало найліпші плоди.

А чи про дітей, про оте живе зерно, що з него не пшениця але нарід має вирости, має вирости те молоде покоління, що стане до праці, коли наші сили послабнуть, що нестиме й поліпшувати буде наш дорібок, коли нас уже й в живих може не буде — чи про них теж так само дбають? Скільки то тільки за останніх 20—30 літ уведено в нас нових родів зерна, нових способів управляти ріллю, а способи виховувати дітей остали майже такі, які були. Скільки в нас все ще таких дітей, як той хлопчина, що про нього згадує Шевченко! Таких, що не виховувані змалку як слід, не знають потім, де дітися в світі. А тимчасом скільки ще нових ділянок праці чекає наших рук, скільки нових варстатів праці жде на тих, що вміло до них візьмуться, скільки ще можливостей зарібку скрізь по наших селах, місточках і містах, а тільки людей відповідних немає! Чому? Бо їх виховують, чи може краще сказати: вони самі зростають собі так, як виростали колись — давно, коли світ ще був інакший. Тимчасом світ змінився і з кожним днем змінється. А світ усе вимагав і нині ще більше ніж коли вимагає таких людей, що вміли би в ньому дати собі раду, вимагає відповідно до потреб

часу вихованих людей: здорових тілом, загартованих, бодрих, витривалих, здорових душею, не плаксивих, що то в біді знають тільки „сядь тай плач” або вміють сплакнути собі „Що-ж я буду бідний діяв...” і нарікати на світ і безталанну долю-мачуху і кривду. Нинішній світ вимагає людей бадьорих, відважних, сміливих, метких, підприємчивих, самостійних, проворних, людей, що мають залізні нерви і крицеві характери, що без крихти вагання знають „чий вони сини, яких батьків”, людей, що знають свою честь і ціну і своє право на життя і вміють за те право постояти і його добути в боротьбі. Таких людей вимагають особливо нинішні часи і тільки такі люди можуть знайти в нинішньому світі своє місце як „хазяїн домовитий” а не як „тягло у чийхосьтам поїздах бистроїздних”. Але такі люди не впадуть самі з неба, не виростуть самі як та верба при дорозі, їх треба доцільно і вміло виховувати, так як рільник доцільно виплекує нову, кращу, ліпше до підсоння пристосовану породу збіжжя чи садівник нову відміну яблук. Бо що ж з того, що будемо найкраще господарити, збивати статки-маєтки, коли не буде кому ними вміло хазяїнувати ні доцільно орудувати (вживати), а може й не буде кому їх обороняти? І піде все в чужі руки, як майно того ледачого газди, що не вмів чи не хотів виховати своїх дітей так, щоби вміли цінити працю й дорібок батьків, знали його задержати й ще навіть побільшити. Ми, старше покоління, оцей господар, а наша молодь — це

так, як ті його діти. Якщо не займемося ними вже змалку, не виховаємо їх так, як нічні часи вимагають — пропутають увесь наш найбільший доробок-маєток: нашу землю, нашу мову, нашу культуру, нашу славу, все те, за що наші предки не жаліли ні життя ні крові. Нехай не спаде на нас найбільша нечесть: ймення того ледачого газди, що не вмів, чи не хотів виховати своїх дітей як слід.

Оцю правду, що майбутнє народу в його молоді, правду таку близьку і таку ясну, що багато-багато її навіть не добачає, зрозуміли вже давно культурні народи світу. У них виховання молодого покоління, журба за його здоров'я і душу, а тимсамим за силу і душу цілого народу, висунулися на перше місце. Справами виховання займаються там не тільки вчителі, але всі верстви суспільності, першзавсе батьки, як ті, що стоять найближче дітей, що вже самою природою призначені, щоби їх як найкраще виховати і вивести в люди.

Чому так?

Утерся у нас погляд, що виховання дитини починається на добре аж тоді, коли вона піде до школи. А доки дитина не ходить до школи, доки вона ще перебуває тільки дома, при батьках, так годі поважно говорити про її виховання, бо що-ж: „вона ще мале, нічого не розуміє, а виросте — помудрішає”. Так нераз кажуть, але це погляд зовсім не стійний. Ті, що пізнали тайни виховання, впевняють, що — що правда — дитина в добрій школі, де вчать в її рідній мові вчителі,

що походять з того самого народу, що дитина, розвивається скоро і зискує дуже багато, але навіть і найліпша школа дуже часто вже не в силі змінити чи направити того, що дитина винесла з дому. Особливо трудно направити ті злі звички, що їх дитина набула в дошкільному віці, якщо її невміло виховували*). Тому, якщо виховання має бути доцільне і має принести побажані висліди, його треба зачинати дуже вчасно, таки від перших днів життя дитини. Дитина в тому часі перебуває майже виключно в родині таї тому обовязок дати дитині основи виховання, спадає на батьків. Вони дбають про її здоровля, про поживу й одяг, вони вчать її рідної мови, вчать перших слів молитви, розмовляють і бавляться з нею, оповідають казки й байки, навчають пісень, виробляють добрі звички, запізнають зо звичаями й обичаями, заціплюють перші моральні й суспільні розуміння, впоюють хто вона, якого великого народу є членом, які ждуть її завдання, що вона мусить зберегти, що поширити, а що здобути. Якщо батьки мають досить часу а ще й знають як з дитиною у тому часі поступати, вони напевне в її душі заложать такі основи, що їх уже потім ніщо не в силі зрушити. Та, на жаль, не все воно так буває. Батьки, заняті своєю працею, нераз цілими днями перебувають поза домом, а до того часто й не знають гаразд

---

*) Про це докладніше розказано в книжечці: Др. П. Біланюка: „Добрі й лихі діти“.

як з дітьми поступати, як їх виховувати. А діти, лишені самі собі, ростуть собі, як можуть; не веде їх уміла рука виховника, не заціплює змалку тих звичок і тих прикмет, без яких нині не обійтись; але „виховує” їх вулиця, зле товариство, тай не оглянулись батьки, а дитина вже такого „понаучувалася”, що хоч з хати тікай. А як важко, а то й майже неможливо ці лихі звички усувати! Каже-ж приповідка: „Чим горнець накіпів, тим і черепки воняють”. От тому го в інших країнах закладають уже для таких 3—7 літніх дітей т. зв. дошкілля (у нас їх звать: шкільки, захоронки), де діти перебувають разом, набираються під умілим проводом учительки-виховниці гарних звичок, учаться гарно говорити рідньою мовою, співати, бавитися гуртом, де розвивається їхне тіло тай їхня душа. Однак таких дошкіль у нас ще дуже мало, а по селах то таки майже зовсім немає. Тому завівся у нас гарний звичай, що в кожному свідомім селі, де люди дбають про свої діти, той свій і народній найбільший скарб, бодай на час жнив, коли батьки дуже заняті в полі, закладають таке сезонове гейби дошкілля, що його звичайно називають лігній діточий садок.

Що це таке діточий садок тай що він має дати дитині?

Діточий садок — це ніяк не школа. Тут діти не вчаться так як у школі. Діточий садок на селі в часі літніх робіт — це малий дитячий світ, мала громада, в якій діти у віці 3—7 літ зростають вільні від шкідливих впли-

вів, приготовляються до школи і до життя, доповняють родинне виховання. Тут дитина має змогу набиратися гарних і побажаних звичок, заспокоювати свою цікавість, свій нахил наслідувати, перебувати в товаристві

Діточий Садок Р. Ш. в Ляшках Мурованих
(пов. Львів).

однолітків, формувати свій характер і волю, розвивати в собі все, що добре і гарне, скріплювати свою національну свідомість, коротко: міцнішати тілом і духом.

Невжеж не мають діти того всего дома?

Доки дитина ще мала, в сповитку, вона „найстарша” в хаті; мати покидає неодну роботу, щоби зайнятися дитиною: кормить, обійде її, співає, бавить, розмовляє з нею... Але як тільки дитина підросте, як уже говорить, ходить, — що раз частіше мати полишає її

саму, або під доглядом мало що старших від неї, бо-ж звісно: робота не стоїть. І діти залишені самі собі, без догляду, нераз увесь день без теплої страви, вганяють вулицею, обідаються зеленої садовини, зігріті скачуть у воду. Скільки тоді недуг у селі. Не даром кажуть: „мати зі серпом у поле, а смерть з косою у село”. І збирає багате жниво, особливо між дітьми. Нігде так діти не вимирають, як у нас по селах. Обчислено, що в нас на кожних 100 дітей помирає 20 ще заки-сяк так підросте. Багато тут вини у важких обставинах, що в них живе нині село, багато впливає те, що в нас взагалі не бміють це як слід удержувати чистоти (не зберігають вказівок гігієни), але дуже-дуже багато вини теж в тому, що батьки на час пільних робіт залишають дітей самих без опіки. А коли в селі є діточий садок, мати віддає дитину в садок під догляд провідниці-садівнички і може спокійно зайнятися своєю роботою. Тут діточий садок заступає залишеним дітям опіку батьків і влегшує важкі обовязки матери.

Але не тільки те. Залишена без належної опіки дитина не тільки собі може принести шкоду. Скільки то нещасливих випадків лучається саме в жнива, коли батьки так мало мають часу доглядати за дітьми! Отам дитина впала, зломилася руку чи ногу, вибила собі око, або попала під коні чи під віз, або впала десь з висока і стала калікою на все життя, тягарем для родини, а то й для цілої суспільности. А чи раз то бувало таке, що ді-

ти, лишені самі, зачинають бавитися, розложать огонь і з димом пустять обійстя а то й пів села? Брак опіки над дітьми, брак належного виховання мститься уже не тільки на самих дітях, не тільки на їх батьках, але стягає нещастя й необчислимі шкоди на ціле

Діточий Садок Р. Ш. в Станімирі.

село, на одно, друге, третє, десяте, а це вже страта для цілого народу. Діточий садок, що запобігає усім тим нещастям, являється отак необхідною в кожному селі установою суспільної опіки.

Але не тільки окруження дитини, не тільки її тіло наражене на небезпеки і втрати, коли дитина залишена сама собі, без спіки, без догляду. Брак догляду, недостаток доброго виховання дитини саме в отих наймолодших літах спричинює ще інші втрати, я-

ких найчастіше вже потім не можна направити. „Чого Івась не навчився, то й Іван не зможе“, каже пословиця. Бо саме в отих наймолодших літах дитина вчиться багато такого, чого вже ніколи потім не матиме змоги навчитися. Школа, що до неї потім ходитиме дитина, навчить її читати, писати, рахувати, навчить її різних відомостей, але не виробить у неї доброго характеру, не виробить меткості, гнучкості ума, цікавості, допитливості, отих усіх прикмет, що по всі часи були в великій ціні, не вліє національної свідомості, якщо дитина бодай їх задатків не принесла зо собою до школи. Задатки усіх цих, так дуже нині особливо нам потрібних прикмет, мусить дати дитині домашнє виховання, а в часі, коли батьки заняті працею в полі, заступити їх мусить діточий садок. Так як зерно потребує виправленої і для него відповідної ріллі, щоби могло зійти і розвиватися, так теж душа дитини вимагає відповідного середовища, доброго оточення, гарного товариства, вмілого проводу, щоби розвиватися*). Тільки під умілим виховним проводом, що його знайдуть діти в діточих садках, можуть будитися і зростати в силу добрі звички, які поволи приглушують і унепшкідливлюють злі звички, якщо вони вже є, або не дають їм взагалі розвиватися. Якщо це не станеться в пору, тоді, коли душа дитини найбільше податлива на такі впливи,

*) Про це гл. більше в книжечці Др. П. Біланюка: „Основні завдання виховання“.

так потім цю страту можна надолужити тільки частинно і то з великим трудом; а дуже часто то таки вже зовсім ні. Зanedбання доцільного вмiлого виховання дітей від наймолодших літ уже в родині, а літом у дiточих садках — мститься на дітях самих і на цілому народові, якого вони потім, коли до-ростуть, стають членами. Нерозвивані змалку здібности нидіють: тому в нас так мало второ-ропних, метких, підприємчивих людей; не закладані уже змалку міцні підвалини під сильні характери спричиняють, що в нас немає за багато людей зі сильними, крицевими характерами; а те, що вже змалку не розви-вають у дітей національної свідомости, потя-гає за собою як наслідок, що „в нас відступ-ників так много, що їм відступство не страш-не”. Усіх цих справ неслід відкладати „на го-тім”; коли дитина вже доростає, тоді прихо-дять інші завдання, що інше її цікавить. На чім тоді будувати, коли немає тріvkих основ, коли найкращі літа дитини „даремне, марне пролетіли”? Літа, що невикористані, ніколи не вернуть. Чи дивно, що така людина не знає потім „де дітись на цiм широкім, вольнім світі”?

Отак завдання дiточих садків: прийти з поміччю батькам у часі літніх праць у полі, призбирати дітей у відповідному місці, окру-жити їх належною і дбайливою опікою, нав-чити їх користування розумно водою, возду-хом, сонцем, дати простий але здоровий харч, запевнити лікарський догляд і відповідно їх заняті. Бо діти такі рухливі, такі цікаві, так

хотіли би все пізнавати, бавитися і в забаві розвивати свої здібности, що вони ні хвилини не можуть бути незаняті. А заняті їх корисно, це не значить дозволити їм робити щонебудь; заняття в діточому садку мусять бути такі, що мали би високе виховне значіння, що розвивали би здібности дитини.

Зпоміж усіх цих численних завдань діточого садка в наших обставинах на перше місце висуваються два. Наші діти по селах і місточках живуть серед природи, але зі сонця, воздуха, води і тої --- нехай буде часом і скупой — поживи таки ще не вміють вміло користати. Тому здоровні (гігієнічні) умовини невідповідні, особливо для дітей в дошкільному віці, коли тіло дитини ще так дуже вразливе на всі впливи зі зовні. Тому смерть поміж нашими дітьми збирає таке багате жниво. І от діточий садок, як установа суспільної опіки над дитиною, бодай впродовж 2—3 місяців забезпечує дитині кращі умовини прожитку, заціплює побажані гігієнічні звички, привчає доцільно користуватися водою, сонцем, воздухом, відповідно вдягатися, організує відживлювання саме тоді, коли батьки заняті працею невилі якслід про його дбати, забезпечує лікарський догляд. Проходи, прогульки, гри і забави доповняють заходи про фізичне виховання дитини, про молоде здорове тілом покоління. Зпоміж усіх завдань діточого садка, оце чи не найперше.

Здорове тіло — це звичайно передумова здорової душі. Не буде ж сміливим, безбояз-

ким, рішучим і витревалим у своїх постановах і ділах той, у кого кволе тіло, хто мусить лякатися фізичної переваги сильніших. Але на правду здорова душа, що не знає ляку, що не має почуття меншевартости, що знає до чого стремить і вірить у свої сили, така повновартісна душа не прийде сама від себе. Її треба виховувати, треба творити обставини, в яких вона може зростати й кріпшати. А середовище, в якому зростають наші діти, дає так мало нагод до того! В споксію і радості, серед свобідної забави мусить зростати дитина; вона хоче слухати казок і оповідань, питати і діставати вияснення; вона мусить мати гарні взірці до наслідування; вона — слаба ще і безпомічна — хоче відчувати, що хтось нею опікується, займається, хтось іде крок у крок разом з нею, дає їй змогу розвиватися, веде що раз вище до всего, що добре, що гарне, що своє. От тоді духові сили дитини зростають, розвиваються, кріпшають. Побувши в своїй діточому світі, в світі казки, уяви, забави, дитина згодом підростає, залишає цей свій діточий світ і сильна духом увіходить у світ дорослих. І кожна мати любить свою дитину, не жаліє їй свого серця, так що-ж: прийде праця і мусить залишити дитину саму. Залишена сама собі або під „опікою” мало що старших від неї, дитина не має змоги розвивати свої сили. Ніхто не відповідає на її запитання, не ставляє нових запитів; цілі дні і тижні минають одноставно; нерозвивані зацікавлення нидіють, як та рослинка без води. І коли та-

ка дитина підросте, вона цікавиться хіба собою і тим, що таки зараз коло неї. Те, що обходить ціле село, чим живе цілий нарід, що діється в різних установах у селі, в повіті чи в краю — її не займає. А що варт такий громадянин, що далше себе самого тай свого порога нічого не бачить і не

Садок в Корналовичах: Діти при сніданку.

знає? До того одностайне життя, одноманітні і маловиховні забави мало дають нагоди пробувати своїх сил, розвивати підприємчивість, відповідальність, меткість ума, рухливість. Притім у нас за скоро втягають дітей до важкої, відвічальної праці і діти передчасно перестають бути дітьми, стають такими — як то кажуть — „мале старе”, передчасно

дозрівають духово, а через те затрачують можливість дальшого розвитку. Щоби діти могли розвивати вповні всі свої здібности, треба їм дозволити бути дітьми так довго, доки вони того потребують. На це слід звертати увагу в цілому домашньому вихованні дітей. А коли дім — як от у часі пільних робіт — не може того дати дитині, так тоді кількатижневий побут дитини в діточому саду, може бодай частинно ці браки вирівняти.

Що-ж отак дає діточий садок дитині в ділянці виховання? Можна сказати коротко словами поета: „Трохи серця, трохи неба!“ „Трохи серця“ — це ніщо інше як тільки те, що діти мають змогу хоч деякий час пожити в своїйому малому діточому світі, бути дітьми, бавитися, в грах і забавах розвивати свої сили і свою уяву, слухати казок, оповідань про наше минуле, співати пісень, питати і діставати відповіді, переживати світ по своїйому, радіти і відчувати, що хтось їм приятний є коло них і разом з ними, — а не блукати цілими днями безцільно по вулиці чи сидіти самотою під тином. „Трохи неба“ — це знову те, що діти мають змогу трохи поширити свої зацікавлення, відірвати зір від сірої землі, від злиднів буденщини, спрямувати його вище, на все, що добре і гарне, щоби потім, як уже доростуть, могли краще оцінити цю дійсність, видіти дальше ніж поріг власної хати. Дозволити дітям бути дітьми, пожити діточими радощами, розвивати вроджені здібности, не марнувати молодих

літ, це знов — чи не найважливіше завдання дитячого садка.

Кажуть, що приміри поривають. Отак і дитячий садок у селі впливає додатньо не тільки на дітей, що ходять до садка. Він посередньо впливає також і на їх батьків, на

Рава Руська: Дітчі вправи Захоронки в літі 1935 р.

ціле село. Засади гігієни, спосіб уміло і дешево приладжувати їду, користуватися доцільно сонцем, повітрям, водою, це все поволи почерез дітей переноситься зі садка до їх хати, стає згодом невідлучним надбанням родини, одної, другої, цілого села. Подібно доцільні способи поступати з дітьми, виховувати їх змалку так, як вимагає нинішня хвилина, передістаються поступенно до поодиноких родин. І так поволи підноситься рівень середовища, що в ньому доводиться

жити дітям а це знов у свою чергу впливає корисно на розвиток дітей.

А скільки радості і втіхи доводиться знати тим батькам, що їх діти, охарні і гарно прибрані виступають сміло й бадьоро на різних пописах і святах, що їх звичайно влаштовує садок, про це можуть розповісти хйба самі батьки, що це переживали.

А діти, що тоді впродовж кількох годин стаються головними особами дня, що на них звернені очі всіх глядачів, чи те їх вдоволення, радість, те почуття, що вони теж щось варті, з чимось гарним і добрим уміють виступити, чи це нічого не значить?

Чи для тієї радості, для тих розсміяних очей, вдоволених облич наших найменших, не варта понести тих невеликих коштів, що звязані зо заложенням і веденням діточого садка? Чи не варта доложити зусиль, завдати собі труду, побороти перешкоди. Вони, ті кошти витрачені на краще виховання молодого, сильного тілом і духом покоління, зложені в жертві для кращого завтра отих найменших і цілого народу, повернуться з дорібком. А якби навіть — що неможливе — ні, чи не вистане, що це все зроблено для дітей самих, для їхньої радості, для їхнього добра?

Ісус Христос, небесний Учитель, сказав: „Щонебудь зробіте одному з сих найменших братів моїх, мені зробіте”. Слова Його повтарає українська нація і кличе до всіх-усіх: „Щонебудь зробіте для одного з цих найменших, мені зробіте!”

1880

...

...

...

...

...

...

4 LUT. 1937

Популярна виховна бібліотека Р. Школи.

Досі вийшли :

1. Др. П. Біланюк : „Основні завдання виховання“. (Що повинно виховання дати дитині?).

2. Др. П. Біланюк : „Добрі й лихі діти“. (Про межі й можливості виховання).

3. Петро Парашин : „Дайте дітям характер“. (Що значить мати характер).

Чистий дохід на Рідну Школу.

